

НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ЗАВИСИМИТЕ ОТ ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА УЧЕНИЕТО НА ПРАВОСЛАВНАТА ЦЪРКВА, СВЕТИТЕ ОТЦИ И ПРАВОСЛАВНИТЕ БОГОСЛОВИ

Ивелина Дойчева

Технически университет-Варна, ул. „Студентска“ 1, Варна. България,

*кореспондиращ автор: idd_@abv.bg

NEW CONCEPTS FOR THE RECOVERY OF PSYCHOACTIVE SUBSTANCE ADDICTS THROUGH THE PRISM OF THE TEACHINGS OF THE ORTHODOX CHURCH, THE HOLY FATHERS AND ORTHODOX THEOLOGIANS

Ivelina Doicheva

¹Technical University of Varna, Student str. 1, Varna, Bulgaria

*Corresponding author: idd_@abv.bg

Abstract

Persons addicted to the use of psychoactive substances represent one of the socially vulnerable groups of society. Despite the different levels of development of countries in terms of their economic capabilities, there is certainly something common between them, and that is that the distribution and use of psychoactive substances is increasing in an arithmetical progression. It is obvious that the reasons for this phenomenon are not so much rooted in the capabilities of local societies and nations as they are related to the psyche of the individual human being. The conclusion we can draw from this is that probably the state of the human soul is subject to some general laws that exceed cultural ones. There is one such teaching about the creation of the human soul in the Image and Likeness of God, which is unobtrusive and humble. Its guardian is the Orthodox Church. His children are the Holy Fathers and Orthodox theologians. We can try to look into their writings and explore the roots of the problem of addiction in the depths of the human soul, as well as possible ways to cure it.

Keywords: psychoactive substances use, orthodox teaching, treatment of addicted persons

ВЪВЕДЕНИЕ

Защо да се доверим на Православие-то, Православното учение и Православната църква, на Светите отци и богослови на Православната Църква? Според Берестов "Православие-то ни позволява да виждаме света такъв, какъвто той е в действителност, в неговата духовна и физическа пълнота", защото "....за нас вярващите единствената непогрешима жизнена позиция е Православното учение и според тази позиция наркоманията е духовен проблем на човека и на обществото, който е окончателно разрешим само с духовни средства"[1]. Тази статия анализира текстове на Светите отци на църквата и разсъждения на съвременни православни богослови и има за

цел да разгледа причинно-следствените връзки между духовност и зависимост и търсенето на пътища за тяхното разрешаване.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Един от съвременните български православни богослови д-р Валентин Кожухаров обяснява основните термини в Православие-то и тяхното значение и произход. Според Кожухаров Православие-то е вярата на християните и тяхната практика в църковния живот, според учението и вярата на православната църква, основаваща се на Свещеното Писание и Свещеното Предание[2]. Според Православната църква, православното учение е възникнало още по времето на

апостолите и е наследило от тях чистото и истинско учение за Иисус Христос, утвърждава се в хода на работата и решенията на Вселенските събори и се диференцира окончателно след Великият разкол през 1054 г. когато православните и римокатолиците обосновават своите учения и църковна практика, които се разграничават помежду си, като православните запазват непокътнато евангелското и църковното учение, наречено Свещено Писание (Стар и Нов Завет) и Свещено Предание и не осъществяват никакви нововъведения (за разлика от римокатолиците)[2]. "... силна черта на Православието е неговата развита духовност, представена чрез Светии, подвижници, монаси, пустинници, мъченици за вярата, Светите отци и учителите на църквата, духовните старци", благодарение на които Православната Църква се е запазила. Друга черта на Православието е християнството като практически начин на живот в Църквата, чрез литургийното общение, Богообщението и духовното израстване в Тайнствата, както и общинният характер на устройството и на дейността на Православната църква. "Тя продължава да съхранява бележите на първите християнски общини още от времето на апостолите и на учредяването на свещеническото, дяконското и мирянското служение на ближния [2] (в общността). Именно "изключително дълбокият характер на православното учение в догматически, канонически, църковно устройствен и патристичен аспект е причината неправославните християни (и всички останали) да не могат докрай да разберат тайните на Христовото учение, тъй като те се откриват на онези, които не само живеят висок духовен живот, но и които добре познават догматическото учение на Църквата"[2]. Можем да обобщим, че Православието е истинската изява на християнството, тъй като следва боговдъхновеното истинно Свещено Писание, съкровищницата на Свещеното Предание, спазва догмати, канони, правила и предписания на вярата

от първите векове, изпълнява чрез Тайнствата и богослуженията "духовната страна на вярата, въздействието на Светия Дух и Неговото ръководство на вярващите във всяка тяхна стъпка, помисъл и желание"[2]. Можем и да твърдим, че православната църква е истинна, тъй като всички останали християнски църкви са се отделили от "едната, света, съборна и апостолска църква" (според Никео-цариградския символ на вярата, утвърден на Втория вселенски църковен събор) в хода на своята история. Единствено православната Църква следва неотклонно догматическите и каноническите определения на вселенските събори. Всичко това ни дава основание да не подлагаме на съмнение, признатите от Светата Православна църква информационни източници, тъй като те по презумпция се считат за истинни. Антипод на християнският начин на живот е така нареченият светски начин на живот, а знаем, че "...князът на този свят..." е сатана (Йоан 14:30). Св. Йоан Дамаскин казва, че "...макар че антихрист е всеки, който не изповядва, че Божият Син е дошъл в плът и че Той е свършеният Бог, и е станал свършен човек, без да престава да бъде Бог, то все пак антихрист се нарича предимно този, който ще дойде при свършека на света, защото Господ им каза: "Аз дойдох в името на Моя Отец и Ме не приемате, но ако друг дойде в свое име, него ще приемете." (Йоан 5:43). Обяснение за предстоящото е дал апостола: "Задето не са приели любовта на истината за свое спасение. И затова Бог ще им прати действие на заблуда, за да повярват на лъжата, та да бъдат осъдени всички, които не са повярвали в истината, а обикнали неправдата." (2Сол.2:10-12) От времето на Христа, сатаната подготвя пътят на антихриста, а съблазните за всички, които не са Христови се преумножават. През 19-ти век френският евреин Елиафас Леви създава сатанинска секта, след което са създадени множество подобни секти. Американският римо-католически све-

шеник Джефри Стивън, специално изучаващ сатанизма, установява седем нива на приближаване до сатаната, като второто от тях е пристрастие към алкохол, наркотици и тежките форми на рок-музиката и не е от значение дали наркоманът осъзнава това, или не, а според осмата заповед на сатанизма: "разрешава всички грехове, понеже те дават физическо, чувствено и емоционално удовлетворение"[3]. По-късно, през 20-ти век въз основа на сатанизма и теософията възниква Масонството и пропагандира култура на сатанински начин на живот, но без да го проповядва [3]. Всичко това е предпоставка за развиването на страстите и желанията на хората, свързани със сетивата. "Разглеждайки психичния живот на човека, светите отци описват, че в него възникват три вида помисли и усещания. Към първия принадлежат докосванията до Божията благодат и помислите, предлагани от нашият Ангел-Пазител"[3]. Към вторият се отнасят касаещите ежедневната човешка дейност мисловни операции, които не са свързани с нравствени оценки. Третият вид представляват демоничните въздействия върху ума, сърцето и тялото, посредством внушения на мечтания, мисли и желания, като интензивността на тези въздействия зависи и от свободната воля на самият човек, който може да избере истинската благодатна духовност или демоничната. В случая с наркоманията става въпрос за демоничният характер на духовността [3]. Тази духовност се лекува само и единствено с нейният антипод - Божията благодат, за която в Писанието е казано: "Ако ли Христос е във вас, тялото е мъртво за грех"(Рим 8:10) и още: "преобразяваме се в същият образ от слава в слава"(Кор 3:18) Духовността в Православното християнство е взаимодействие на духовни същности. В Свещеното писание за Бог е казано: "Бог е дух; и тия, които му се покланят, трябва да се покланят с Дух и Истина" (Йоан 4:24), а за човека: "И създаде Господ Бог човека от земна пръст, и вдъхна в лицето

му дихание за живот; и стана човекът жива душа." (Бит 2:7) и още : " И Бог създаде човека по Своя образ; по Божия образ го създаде; мъж и жена ги създаде." (Бит 1:27). Според Берестов човекът като носител на дух се стреми към своя Първообраз и встъпва в определени взаимоотношения с Него, като духовна същност с духовна същност и това представлява духовно явление. Влизането на двама човека във взаимоотношения един с друг също са духовни взаимоотношения, за които е дадена заръка на хората в Писанието: "...Обичайте се един другия..."(Йоан 13:34). "Духовността на един народ е предпоставка за психическо и физическо здраве, както на отделния човек, така и на обществото като цяло", казва Берестов [1]. А "състоянието на семейно-брачните взаимоотношения винаги е зависело от духовността на обществото и е било показател за неговите морално-нравствени устои"[1]. В днешното общество се върви към намаляване на броя на браковете, превръщане на брака на нещо незадължително и даже пречещо на "пълнокръвния" начин на живот. Увеличава броят на разпадналите се бракове, децата се отглеждат от един родител, като това по-често е майката, което води до много проблеми при израстването на децата, липси във възпитанието, непълноценност в образованието, отклонения в развитието на личността на детето, в следствие на което е на лице деформирано отношение на тези деца и към обществото [1]. Тази обърканост, липса на умения за справяне с реалността и с предизвиканите от това неприятни и болезнени емоционални състояния, често за успокоение и облекчение се достига до употреба на психоактивни вещества. Последствията са пристрастяване, обсебване от веществото и издигането му до смисъл на живота. "Според светоотеческото учение майка на страстите е себелюбието, т.е. страстната и неразумна обич към тялото" (Максим Исповедник), което обръща човека не само срещу Бога, но и срещу са-

мият себе си. Причината за това изкривено себелюбие е, според Максим Исповедник "неразумното и несмислено повличане от незнанието - майка на всички злини"[8] Респективно незнанието е причина за произхода на страстите, каквото е и употребата на психоактивни вещества. Поради незнанието човек подчинил разумната сила на душата си на телесните сетива и изменил своя разум от естествен в противоестествен. Следва порочният кръг - живеене чрез сетива, задълбочаващо се незнание за Бога, все повече търсене на сетивни усещания, нарастване на себелюбието, изкривяване на човешкото съществуване. "Съгласно трихотомното деление в душата се различават разумен, волеви и желателен дял. Естественото състояние е разумният дял да направлява другите два - формирайки така наречения страстен дял на душата. Когато това не се случва, а разумния е подчинен на пасивния и го обслужва - тогава имаме състояние на извращаване. Тогава страстите привързват ума към материалните неща и го държат вторачен в земята"[8]. За възстановяването на естественото състояние е необходимо първо да се започне с изчистване на желателния дял, след това на волевия и едва тогава се връща разумния дял на душата. "Като творение по "образ и подобие" на Бога, човек може да живее и да придаде стойност на съществуването си само чрез себеотдаване и общение с Бога. Всички човешки сили и възможности съществуват именно да отведат човека към неговият архетип." Св. Йоан Кавасила казва: "Даде ни се ум, за да опознаваме Христос; желание, за да тичаме към Него; памет, за да Го помним. Без друго, при сътворяването Той бе Архетипът". В противоположност на страстите добродетелта съответства на естественото състояние на човека. Светите Отци я определят като умереност [8]. Свети Прокъл назовава трите християнски добродетели - вяра, надежда и любов, според Писанието: "А сега остават тия три - вяра, надежда и любов, но по-

голяма от тях е любовта"(1Кор. 13:13). Свети Игнатий Антиохийски пише, че вярата е началото на добродетелите, а любовта е краят. Надеждата е онази сила, която превъзмогва пречките и превъзмогва променливостта на времето, свързва човека с Бога"[8]. Според Преподобни Никита Стифат "разумът е установил три състояния на живота: плътско, душевно и духовно." При плътското хората се отдават на удоволствията и наслажденията на настоящия живот...душевното стои по средата между греха и добродетелта и не се стреми към нито едно от тях, а духовното е това, при което не си позволяват да имат нищо от първите две и се стремят към безстрастие [7]. Преподобни авва Исаия казва, че "безстрастието е далеч от всичко и няма нужда от нищо, понеже то е в Бога и Бог е в него. Врагове няма, няма падения, нито неверие... нито страх от страстите... нито пожелаване на каквото и да било... нито безпокойство за каквото и да било..." [4] и още: "трябва да се каже за клоните на злото, за да знае човек какво е страст и какво го разделя от Бог, и да моли Неговата благодат да му помогне и да му даде сили да се бори с тях, докато успее да ги съблече съвсем. Защото те сарани в душата и я отлъчват от Бога"... "Блажен е оня, който ги е съблякъл от себе си, защото ще чуе радостния глас на Господа: "хубаво, добри и верни рабе! В малко си бил верен, над много ще те поставя, влез в радостта на господаря си" (Мат 25:21). За страстите е казано още: "плът и кръв не могат да наследят царството Божие" (1Кор 15:50) и "ако живеете по плът ще умрете" (Рим 8:13), защото "не можете да пиете Господня чаша и бесовска чаша" (1Кор 10:21) [4]. Страстите, провокирани от демоните зависят от свободната воля на човека, но по същество са безсилни пред Бога, "защото само Сърцеведецът знае човешкият ум" (Йов 7:20) и "Този, който е създал сърцата" (Пс. 32:5) [6]. Думата плът, според Свети Йоан Касиан Римлянин се разбира в смисъл на лоши пожелания, а думата

Дух като добрите и свети пожелания на душата: "Живейте духом и не ще изпълнявате прищевките на плътта. Защото плътта желае противното на духа, а духът противното на плътта" (Гал. 5:16-17) [5]. Качество което развива човека, който се боди със страстите си е, че придобива съчувствие и милост към тези, които все още не умеят да се освободят от тях и дори се моли с думите: "Отче, Прости им, понеже не знаят що правят" (Лук 23:34) Най-силното оръжие за борба със страстите са тайнствата Покаяние ("всяка нощ обливам леглото си със слъзи и обливам постелката си"(Пс.6:7) и Изповед, чрез които Бог дава Благодатни сили и ги прощава и заличава "от книгата на живота", както е написано: "Аз сам изглаждам твоите престъпления, заради Самият Мен и не ще си спомня греховете ти, но ти ги помни" (Ис. 43:25) и още: "Но аз ти открих греха си и не скрих беззаконието си; аз казах: ще изповядам Господу моите престъпления", за да може с право и заслужено да бъде приложено: "И ти сне от мен вината на грехами" (Пс. 31:5) и обещанието: "Ще излича като мъгла твоите беззакония и твоите грехове - като облак" (Ис.44:22). Според Свети Ефрем Сирий важно е покаянието да е своевременно, преди телесната смърт, защото е казано за Него, че "идва в света, за да изнесе на виделина тайните на мрака и да извади наяве намеренията на сърцето"(1Кор. 4:5) и "да въздаде всекому, според делата му"(Рим. 2:6), но ни вдъхновява, да бъдем смели, като казва: "не съм дошъл да призова праведници, а грешници за покаяние" [5]. Свети Йоан Лествичник пише, че "покаянието е възобновяване на кръщението...очистване на съвестта. Завет с Бога за поправяне на живота...помиряване с Бога, чрез извършване на добри дела, противоположни на предишните грехове...дъщеря на надеждата и отхвърляне на отчаянието [5]. И напомня, че: "просторен и широк е пътят на чревоугодieto, който води към погибел, но тесни са вратата и стеснен е пътят на въздържанието, който води в

живота на чистота, и малцина го намират (Мат.7:13-15). А за безстрастието пише: "безстрастен се нарича и е този, който е направил плътта си недостъпна за разтление от страстите, извисил е ума си по-високо от всяка твар, покорил е всички чувства на ума, а душата си е представил пред лицето на Господа, стремейки се винаги към него, даже и свръх силите си" [5]. "Защо да говоря много?, вече "не той живее, а Христос живее в него"(Гал. 2:20). Свети Теодор Студит съветва в борбата със страстите да се мисли за това, което е по-високо от тялото", защото "ония пък, които са Христови, разпнали са плътта си със страстите и похотите" (Гал.5:14) [6] и ако възникнат затруднения съветва: "Търсете и ще намерите, хлопайте и ще ви се отвори" (Мат. 7:7), защото "царството небесно...насилници го грабят". (Мат.11:12) Митрополит Влахос след дългогодишния си пастирски опит стига до съзнанието, че "правословното богословие е наука за изцеляването на човека" [10]. Той нарича противоестественото движение на душата (извън Бога) робство на страстите и зависимост. И разширява понятието зависимост далеч над употребата на психоактивни вещества, които нарича само айсберга на болестта зависимост. Според него търсенето на "дозата" се простира върху много неща - предмети, лица, идеи, които могат да генерират някаква привидна сигурност и които да гарантират на човека щастие, както и усещането, че не може да живее без това щастие. Дори и "...религията може да се приеме като форма на зависимост. Въобще всяко привързване към някой идол, което е лишено от истински живот, е "опиум", "наркотик" и човекът, който изпитва такива зависимости е "наркоман" [10]. "Няма по-голяма тирания от поробването на тварните неща и себе-затварянето в затвора на сетивните неща, на сетивата, на усещането, на илюзиите и на лъжеусещането" [10]. Според него употребата на наркотични вещества е опит за изход на човека от безизходица-

та, в която е изпаднал, богословско търсене, търсене на баланс, но достигане до още по-голям душевен и духовен дисбаланс и поставя въпроса "Имаме ли способността да погледнем наркозависимите, наркоманите като хора, които търсят излизане от затвора на сетивата и сетивните неща, като хора, които търсят пълнота на живота, като хора, които искат да намерят междуличностни отношения и истински живот, който ще изпълни техните екзистенциални празноти?" Да се опитаме да завършим позитивно темата, както Йеротич пише за болестите, каквато е и зависимостта към употреба на психоактивни вещества, че: "Болестите са наши велики учители, защото чрез тях не само опознаваме себе си и своите грехове, които са най-честите причини за нашите болести...а се очистяваме, облагородяваме, ставаме истински скромни и милостиви към страданията на другите хора" [9].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като разгледахме гледната точка на тези автори за зависимостта виждаме, че те се обединяват около това, че зависимостта е болест, възникнала на базата на липсата на здрава духовност или подмяната и с измамна духовност. Пътят за разрешаването на проблема зависимост е да се върнем обратно към ценностите си и да опитаме да изградим здрава духовност най-напред в себе си, в обкръжението си, в професионалния си живот и да

се опитаме да се грижим това поведение да бъде внедрявано в обществото ни, чрез всичките ни дела, както е казал апостола: "Тъй да светне пред човешките светлината ви, та да видят добрите ви дела и да прославят Небесния ваш Отец."(Мат.5:16)

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Berestov 2002: Berestov, Anatolii. Da se zavurnesh kam jivota. RIG "Pozvanete", V., 2002
- [2] Kojuharov 2015, Kojuharov, Valentin. Hristiqnstvo, pravoslavie i cyrkovna misiq, I "Vesta", V.T., 2015g. (str.30-41)
- [3] Berestov 2003: Berestov, Anatolii. Duhovnite osnovi na zavisimostta. RIG "Pozvanete", V., 2003
- [4] Dobrotoliubie 2023: Dobrotoliubie, tom 1, Simolini, S., 2023
- [5] Dobrotoliubie 2017: Dobrotoliubie, tom 2, Simolini, S., 2017
- [6] Dobrotoliubie 2017: Dobrotoliubie, tom 3, Simolini, S., 2017
- [6]] Dobrotoliubie 2010: Dobrotoliubie, tom 4, Sveta gora, Aton, 2010
- [7] Dobrotoliubie 2023: Dobrotoliubie, tom 5, Simolini, S., 2023
- [8] Mandzaris 2011: Mandzaris, Georgius: Pravoslaven duhoven jivot. Sinodalno izdatelstvo, S., 2011
- [9] Jerotich 2013: Jerotich, Vladeta. Zavrushtane kum otcite. Fondaciq "Pokrov Bogorodichen, S., 2013
- [10] Vlahos 2017. Vlahos, Jerotej: Duhovni orientiri za suvremennoto obshestvo. Fondaciq "Pokrov Bogorodichen, S., 2017.